

Věc: posudek vedoucího diplomové práce Bc. Kláry Kaprálové s názvem *Obrazy Prahy v dílech poúmorových exulantů*

Autor posudku: doc. Jakub Češka, Ph.D.

Předložená diplomová práce je přepracovanou verzí původního znění, které jsem v roli oponenta hodnotil jako nedostatečnou v září loňského roku. V původní podobě práce autorka vycházela především z literární historie, ovšem ve svém výkladu se dopouštěla značného množství chyb (odkazují na svůj dřívější posudek). Přistoupil jsem na prosbu vedoucího práce, abych se ujal jejího vedení. Hlavní problém spočíval v absentujících znalostech, které si autorka musela v poměrně krátkém čase doplnit. Jedny se týkaly chatrného historického povědomí (autorčin nekritický přístup k literárněhistorickým kompendiím, ale i značné myšlenkové zkratky, její sklon k fabulaci...), ať již šlo o představy o emigraci, změnu ediční praxe po roce 1948, funkci Svobodné Evropy ..., jedny literárněvědné literatury.

Záměr doplňování historického povědomí spočíval v tom, že jsem se snažil autorce narušit narativní a nepřiznaně ideologický pohled na minulost. Autorka patrně převzala od svého minulého vedoucího étos velkého vyprávění (boje s komunismem), to však nelze bez znalosti historických souvislostí, spisovatelských osudů a bez detailnější znalosti literárních děl. Pokud se někdo rozhodne vyprávět (spíše než analyticky uvažovat a interpretovat), je navíc nutné, aby byl minimálně zdatný stylist. Bohužel jen při letmém pohledu do původního znění práce bylo zjevné, že autorce dělá stylistická úroveň textu, která jde ovšem ruku v ruce s myšlenkovou disciplínou, značné obtíže. Tento nedostatek v určité míře přetrvává i v současné podobě práce, a to zejména v její první třetině (přesněji, do interpretace Hostovského románu *Nezvěstný*). Tuto část práce také považuji za nejslabší, je v ní celá řada chyb (příklady uvedu níže v poznámkách).

Autorku jsem se snažil přimět k tomu, aby přesunula pozornost od původní snahy o historické pojednání k interpretaci zvolených próz, takto by mohla získat pevnou půdu pod nohama. Toto se jí podařilo pouze v určité míře, přesto však pasáže věnované Hostovského románu *Nezvěstný* a Němečkově povídce „Stín“ považuji za relativně zdařilé, důsledně vzato, za zárodek a náčrt interpretace, který by si zasloužil důslednějšího rozvedení. Přesto se však autorce podařilo odhalit jisté souvislosti, které nejsou zjevné ani při opakované četbě. Autorka se ovšem zcela nerozloučila s historickými exkursy, které zatemňují interpretační pole (hodlá se přece věnovat poetice literárního díla), navíc v nich stále najdeme chyby, a dále v textu zůstaly dílčí fabulované pasáže. Pokud se již autorka rozhodne vyprávět, měla by to, o čem mluví, více specifikovat, konkretizovat, dokládat odkazy na literární díla a odbornou literaturu.

V první třetině práce je zjevné, že autorka nechce opustit své představy o fungování literárního díla, neboť píše, že je k jeho poznání zapotřebí povědomí o historických souvislostech a o životech autorů (z perspektivy poetiky literárního díla bych vytknul autorkou uváděné medailonky autorů).

Jistě by i autorkou navrženou perspektivu bylo možné hájit, to by ovšem musela opustit naratologickou perspektivu. Autorka je tudíž mezi dvěma mlýnskými kameny – historizujícím

pohledem na literární dílo a strukturalistickou (formalistickou) perspektivou, v níž autoři odhlíží od mimoliterárních kontextů, ať již jimi jsou postava autora, otázka referentu literárního díla atp.

Literárněhistorickou perspektivu považuji za dědictví předchozí podoby práce, dával jsem přednost tomu, aby ji autorka opustila (autorka by měla přestat fabulovat, neboť tím se vzdaluje argumentačně založenému pojednání).

Pro přepracování práce ovšem zvolila autorka dvojí strategii: zčásti opravila její původní znění (v pasážích historizujících), zčásti ji dopracovala či nově napsala (v interpretačně založených pasážích, jak jsem psal, tyto pasáže považuji za zárodek samostatného uvažování o literatuře a hodnotím ji v celé práci jako ty nejzdařilejší). To, že se autorka rozhodla historické exkursy pouze reparovat, bylo dáno poměrně zúženým časovým horizontem.

Zároveň musím autorku pochválit, neboť doporučené tituly (z oblasti literární historie a literární teorie) si autorka dostudovávala. Ovšem deficit (z mého pohledu především interpretační a literárněteoretický) byl poměrně značný, k literárně teoretické průpravě a interpretačním dovednostem je přitom zapotřebí určité časové rozlohy.

I když si autorka postupně osvojovala teoretické nástroje, je zjevné, že si je neosvojila do té míry, aby je mohla při interpretaci suverénně využívat. Další problematické místo práce spočívalo v původně definovaném tématu – tématu obrazů Prahy či motivů spjatých s Prahou. Z původní verze práce nebylo totiž zjevné, proč jsou tématem obrazy Prahy, práce byla daleko spíše o připomenutí trpkého života emigrantů, které hodlal „komunistický“ režim umlčet. V přepracované práci tento nedostatek autorka částečně opravila: v interpretačních pasážích věnovaných Hostovskému a Němečkovi začíná velmi zřetelně krystalizovat specifická tematika spjatá nejenom s městem, nýbrž také s určitou revoluční proměnou. Toto interpretační vykročení je ovšem dobrým východiskem, bylo by jej ale třeba teprve důsledně rozvinout.

Práce by potřebovala ještě určitý čas, a to nejen k důslednějšímu rozpracování tématu, nýbrž také s ohledem na funkčnost argumentace, neboť v nynější podobě práce je patrná její značná roztržitost, odbíhání od tématu, autorka zmiňuje i zbytné detaily. Tato digresivnost je přítomná nejenom v historizujících pasážích (nekonkrétní a nepodložené fabulace), nýbrž také v představení metodického východiska v poetologii Daniely Hodrové, ale i při představování jednotlivých děl (například uvede poznámku o tom, kdo byl autorem obálky atp.).

Na autorce oceňuji její snahu a pílí doplnit si literárněteoretickou literaturu, poetologické pojednání o městě, tituly, které jsou považovány za kanonická díla – pokud jde o mapování literárního kódování Prahy (Angela Mario Ripellino – *Magická Praha*, Peter Demetz – *Praha černá a zlatá*), dále také pokud jde o výše zmíněné doplňování historického kontextu. Autorka byla mým připomínkám vstřícná, postupně začala chápat, v čem spočívala má kritika velkého vyprávění, které nemůže být osnovou práce atp.

Navzdory nedostatkům práce oceňuji již zmíněný náčrt interpretace dvou literárních textů (*Nezvěstný*, „Stín“), autorčinu schopnost zredukovat původní objemnou práci na polovinu, její

ambici pojednat sevřeně zvolené téma. S ohledem na autorčino nasazení a její snahu vypořádat se s kritickými výhradami, zejména ale proto, že se jí podařilo určitým způsobem definovat téma práce a ve zmiňovaných interpretačních pasážích prokázat alespoň elementární analytickou dovednost, doporučuji tuto práci k obhajobě a hodnotím ji jako dobrou.

Poznámky:

„poslední poválečné dny“ (s. 6) – Bud’ poslední válečné, nebo první poválečné.

„Všichni jmenovaní autoři odešli do exilu po roce 1948 a věnují se obrazu Prahy“ (s. 6). – To lze říci snad pouze o Kovtunovi, u Hostovského a Němečka vystupuje Praha mimoděk.

Olga Hostovská nevydává edici Hostovského děl (s. 6), nýbrž ji již vydala.

„Téma, které jsem se rozhodla zpracovat je velice rozmanité,“ (s. 6) – Schází interpunkce, nejenom zde, ale i na jiných místech.

„v dílech Hostovského se do českého jazyka mísí anglická slova, přestože tvořil v češtině“ (s. 7) – Kdyby psal anglicky, nebylo by to přece poznat.

„Pokud studujeme literaturu, musíme se zajímat i o život autora“ (s. 7). – Nemusíme, jak o tom svědčí formalisticko-strukturalistické literárněvědné směry 20. století.

„Myslím si, že pro toto období je to obzvlášť důležité, protože jak bychom potom mohli pochopit, že některý ze jmenovaných spisovatelů nepobýval celý život v Československu? Jak bychom mohli pochopit jejich kritiku společnosti, narážky na únorové události a jejich stesk po domově?“ (s. 7) – Pokud autorku zajímá vztah literatury a dějin, je to třeba důsledně reflektovat a vysvětlit.

„Většinou známe jen ta jména, která se skutečně prosadila, a přestože se politický režim snažil tyto osoby v jejich činnosti všemožně omezovat, neodradilo je to v jejich boji proti tehdejšímu československým politikům. Někteří to po čase vzdali, pochopili, že tento boj nemůže dostát pozitivního výsledku“ (s. 8). – Pozůstatek velkého vyprávění, neadresné, obecné, boj proti politikům rozhodně není obecným rysem prózy emigrantů.

„Může být smutno při zjištění, že příslušníci československého (nejen) literárního exilu nemohli prožít svůj život šťastně a plnohodnotně doma. V cizím prostředí se málokdy zcela aklimatizovali, museli se žít často podřadnými zaměstnáními. To vše ovlivnilo českou kulturu skrze jejich tvorbu“ (s. 8). – Příklad emotivně zabarveného vyprávění, v němž je opět přítomna fabulace bez konkrétních dokladů a odkazů. Navíc to budí dojem, že na šťastný život je nějaký nejasný nárok.

Proč nazývá autorka interpretační část jako praktickou (s. 9)?

„Cenné informace čtenář získá ze čtyřsvazkového díla *Dějiny české literatury 1945–1989*, jejichž autory jsou Petr Čornej, Pavel Janoušek a další“ (s. 11). – Nekritický vztah k sekundární literatuře.

„Jak je z předchozího textu patrné, tematika československých exulantů nabývá na síle“ (s. 13). – Formulace.

„Komunisté si velice rychle uvědomili, že pokud chtějí republiku a všechny její občany ovládat“ (s. 15). – Jaké komunisty máte na mysli, toto označení používáte jako souhrnné označení pro rozličné jevy, ve vašem podání představuje záporného hrdinu. Podobně je tomu na s. 44, kde mluvíte o komunistickém období, jaké období máte konkrétně na mysli?

„Řada autorů, kteří zažili exil, začali tvořit právě z toho důvodu, aby se mohli ve svých literárních dílech a myšlenkách navrátit domů“ (s. 19). – Obecné tvrzení, které postrádá vazbu k tématu práce.

„Nemám zde dostatek prostoru, ale ráda bych se zmínila o velmi důležité emigrantské činnosti, která ovlivňovala nejen zahraniční, ale i tu československou kulturu. Zřejmě se nedá nezmínit o torontském nakladatelství Josefa Škvoreckého *Sixty-Eight Publishers*“ (s. 21). – Neváže se k tématu.

„Cenzura až do roku 1968 pokračovala v činnosti stejnou měrou“ (s. 23). – Nikoli, již od poloviny šedesátých let dochází k jejímu „uvolňování“. Například Kunderův *Žert* nemohl vyjít roku 1965, vychází o dva roky později ve stejném nakladatelství v nezměněné podobě.

„Existují i příběhy se šťastným koncem, kdy se emigranti dočkají svého návratu do vlasti“ (s. 23). – Proč by měl šťastný návrat spočívat v tom, že se emigrant vrátí domů? K návratu mohli vést také ekonomické důvody (např. výše důchodu, kurz koruny vůči dolaru apt.). Autorka nekriticky počítá s jistou podobou idyly.

„Pokud bychom hovořili o vnějších (za hranicemi), tak ti samozřejmě po návratu byli vítáni jako hosté“ (s. 23). – Jak kteří (či málokteří). Podstatnější je, položit si otázku, proč to Pavel Tigrid takto reflektuje, když vlídné přijetí emigrantů nebylo obecným stavem věcí.

„Nícméně pokud sám autor nepřizná, že je Erik Brunner jeho alter ego, hovoříme stále jen o nějaké inspiraci či motivu“ (s. 27). – Pokud by se k tomu autor přiznal, proměnilo by to interpretační perspektivu?

Jakou explikační roli vzhledem ke zvolenému tématu hraje kapitola věnovaná komparatistice (3.2.)?

Tyto uvedené příklady nemají vyčerpávající charakter, pouze jsem se jimi snažil doložit výše načrtnutý charakter práce.

V Praze 24. 1. 2018

doc. Jakub Češka, Ph.D.